

رابطه انواع خودکارآمدی با خشم: بررسی نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی

The Relationship between Types of Self-Efficacy and Anger: The Mediating Effect of Social Problem Solving

Maryam Mohammadi Dehaghani
MA in Educational Psychology

Farideh Yousefi, PhD
Shiraz University

فریده یوسفی
دانشیار دانشگاه شیراز

مریم محمدی دهاقانی
کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی

چکیده

هدف این پژوهش، تعیین نقش واسطه‌گری حل مسئله اجتماعی در رابطه انواع به خودکارآمدی و خشم بود. بدین منظور ۳۹۰ نفر از دانشجویان دانشگاه شیراز (۲۲۸ دختر، ۱۶۲ پسر) به شیوه خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به سیاهه حل مسئله اجتماعی (دزوریلا و دیگران، ۲۰۰۲)، سیاهه بیان حالت هیجانی و رگه شخصیتی خشم (اسپیلبرگر، ۱۹۹۹)، مقیاس خودکارآمدی عاطفی (کرک و دیگران، ۲۰۰۸)، مقیاس خودکارآمدی خلاق (کارووسکی، ۲۰۱۰) و مقیاس خودکارآمدی اجتماعی (اسمیت و بتز، ۲۰۰۰) پاسخ دادند. نتایج تحلیل مسیر نشان دادند انواع خودکارآمدی قادر به پیش‌بینی معنادار حل مسئله سازنده هستند اما تنها خودکارآمدی خلاق می‌تواند حل مسئله غیرسازنده را به نحو معنادار پیش‌بینی کند. ابعاد حل مسئله اجتماعی نیز قادر به پیش‌بینی معنادار خشم بودند. افزون بر این، نقش واسطه‌گری حل مسئله اجتماعی بین انواع خودکارآمدی و خشم نیز تایید شد. بررسی برازش مدل نشان داد مدل حاضر از برازش مناسبی برخوردار است.

واژه‌های کلیدی: حل مسئله اجتماعی، خشم، خودکارآمدی عاطفی، خودکارآمدی خلاق، خودکارآمدی اجتماعی

Abstract

The aim of the present study was to examine the mediating role of social problem solving in the relationship between types of self-efficacy and anger. Three hundred and ninety students (228 females, 162 males) were selected using multistage cluster sampling method from Shiraz University. The participants completed the Social Problem-Solving Inventory (D'Zurill et al., 2002), the State and Trait Anger Expression Inventory (Spilberger, 1999), the Emotional Self-Efficacy Scale (Kirk et al., 2008), the Creative Self-Efficacy Scale (Karwowski, 2010), and the Perceived Social Self-Efficacy Scale (Smith & Betz, 2000). The results of path analysis indicated that all types of self-efficacy were significant predictors of constructive problem solving but only the creative self-efficacy significantly predicted non-constructive problem solving. Dimensions of social problem Solving were significant predictors of anger as well. Moreover, the mediating role of social problem solving in the relationship between types of self-efficacy and anger was confirmed. The fit indices indicated that the model had good fit indices.

Keywords: social problem solving, anger, emotional self- efficacy, creative self- efficacy, social self- efficacy

received: 15 August 2014

accepted: 25 October 2015

Contact information: yousefi@shirazu.ac.ir

دریافت: ۹۳/۵/۲۵

پذیرش: ۹۴/۸/۴

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز است.

مقدمه

حل مسئله اجتماعی^۱ یکی از مهم‌ترین راهبردهای سازگاری با محیط است که از طریق آن افراد تلاش می‌کنند برای موقعیت‌های خاصی که در زندگی با آن مواجه می‌شوند، به پاسخ‌های موثر و سازش‌یافته^۲ دست یابند (دزوریلا، میدو - اولیورس و گالاردو - پوجل، ۲۰۱۱). براساس مدل حل مسئله اجتماعی دزوریلا، نزو و میدو - الیورس (۲۰۰۲)، پیامدهای حل مسئله اجتماعی عمدتاً از طریق دو فرایند نسبتاً مستقل از یکدیگر تعیین می‌شوند: الف) جهت‌گیری نسبت به مسئله^۳، و ب) سبک‌های حل مسئله^۴. جهت‌گیری نسبت به مسئله، فرایند شناختی - هیجانی است که اساساً توجه و انگیزش فرد را به خدمت می‌گیرد و به چگونگی توجه فرد به مسائل پیرامون وی اشاره دارد. این جهت‌گیری می‌تواند به صورت مثبت^۵ یا منفی^۶ باشد. از سوی دیگر، سبک‌های حل مسئله، فعالیت‌های شناختی و رفتاری هستند که از طریق آنها فرد برای درک مسئله و یافتن راه‌حل‌های موثر یا پاسخ‌های سازش‌یافته تلاش می‌کند. سبک‌ها یا شیوه‌های حل مسئله نیز شامل سه سبک منطقی حل مسئله^۷، برانگیختگی/بی‌دقتی^۸ و اجتنابی^۹ هستند. بنابراین، این مدل پنج بُعد دارد که شامل دو بُعد مختلف جهت‌گیری (مثبت و منفی) و سه شیوه مختلف حل مسئله (منطقی، برانگیختگی/بی‌دقتی و اجتنابی) است (دزوریلا و دیگران، ۲۰۱۱). بر این اساس در این مدل می‌توان به دو بُعد کارآمد و ناکارآمد حل مسئله نیز اشاره کرد. بُعد کارآمد آن، حل مسئله سازش‌یافته یا سازنده^{۱۰} و بُعد ناکارآمد آن، حل مسئله سازش‌نیافته یا غیرسازنده نامیده می‌شود. زمانی که فرد با یک جهت‌گیری مثبت و به‌کارگیری سبک منطقی اقدام به حل مسئله کند، روی‌آورد سازش‌یافته است و زمانی که فرد با یک جهت‌گیری منفی و با برانگیختگی اقدام به حل مسئله کند یا از مواجهه با آن اجتناب کند، روی‌آورد

سازش‌نیافته است (مررا و دیگران، ۲۰۰۶).

بدین ترتیب، می‌توان گفت حل مسئله اجتماعی به عنوان نوعی توانایی یا مهارت تعریف می‌شود که لزوماً به عملکرد مناسب فرد در اجتماع منجر نمی‌شود. یکی از عوامل موثر در این زمینه، خودکارآمدی است. بندورا (۱۹۹۷) خودکارآمدی را به عنوان باور و قضاوت فرد از توانایی خود برای انجام تکلیف خاص تعریف کرده است. انواع خاصی از خودکارآمدی وجود دارند که از آن جمله می‌توان به خودکارآمدی عاطفی^{۱۱}، خودکارآمدی خلاق^{۱۲} و خودکارآمدی اجتماعی^{۱۳} اشاره کرد. خودکارآمدی عاطفی به معنای ادراک فرد از توانایی خود در مهار و مدیریت عواطف و افکار منفی است (موریس، ۲۰۰۱). افرادی که خودکارآمدی عاطفی بالایی دارند در برخورد با عواطف منفی واکنش‌های مناسب‌تری از خود نشان می‌دهند (والویس، یومستاد، زولیگ و پاکستون، ۲۰۰۸). خودکارآمدی خلاق، به معنای باور کلی فرد درباره توانایی حل مسائل، به صورت خلاق و رفتار خلاقانه است (جوسی، رندل و دیون، ۲۰۰۷). خودکارآمدی خلاق دارای دو بُعد تفکر خلاق^{۱۴} و عملکرد خلاقانه^{۱۵} است. خودکارآمدی تفکر خلاق، باور فرد در توانایی ابراز فکر خلاق و خودکارآمدی عملکرد خلاق، باور فرد در توانایی ابراز عملکرد خلاقانه است (ابوت، ۲۰۱۰). افرادی با خودکارآمدی خلاق بالا به علت اطمینانی که به توانایی‌های خود دارند، به نحو موثرتری با مسائل و مشکلات برخورد می‌کنند و توانایی بالاتری در طبقه‌بندی مسائل، ترکیب مسائل به شیوه‌های جدید و سازمان‌دهی شناختی دارند (رایت و والتون، ۲۰۰۳؛ فرانکن^{۱۶}، ۱۳۸۲/۲۰۰۵). برخلاف افرادی با خودکارآمدی خلاق بالا، افرادی که خودکارآمدی خلاق پایینی دارند معمولاً نسبت به توانایی‌های خود شک دارند در نتیجه تفکر انعطاف‌پذیری برای پیدا کردن راه‌حل‌های جدید در برخورد با مسائل نخواهند داشت (فیلدر و بلس، ۲۰۰۱). خودکارآمدی

1. social problem solving
2. adaptive
3. problem orientation
4. problem solving styles

5. Positive Problem Orientation (PPO)
6. Negative Problem Orientation (NPO)
7. Rational Problem Solving (RPS)
8. Impulsive/Carelessness Style (ICS)

9. Avoidance Style (AS)
10. constructive
11. emotional self efficacy
12. creative self efficacy

13. social self efficacy
14. creative thinking
15. creative performance
16. Franken, R. E.

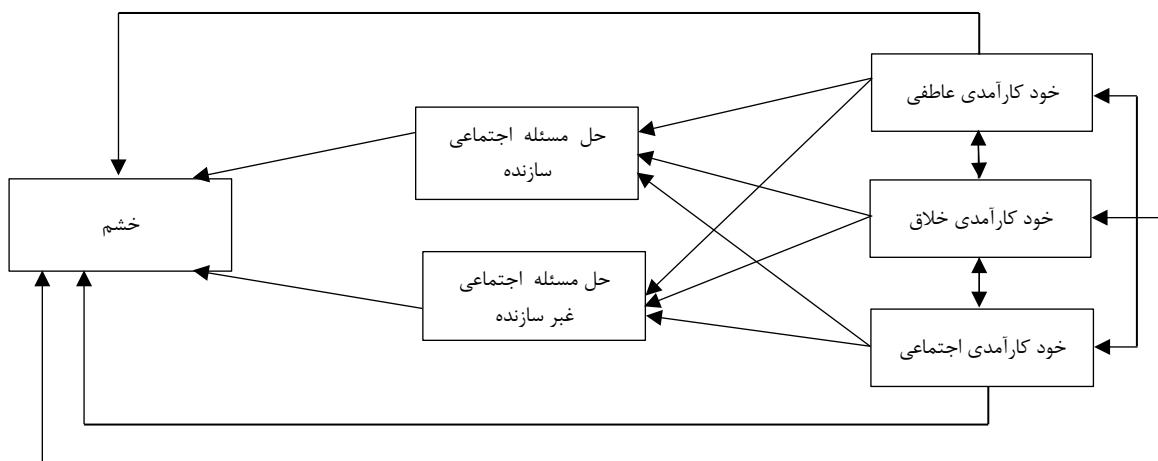
و از ایجاد احساس ناکامی که منجر به بروز خشم می‌شود جلوگیری خواهد کرد (مرادی و ثنایی‌ذاکر، ۱۳۸۵). اگر فرد توانایی کافی برای حل مسائل را نداشته باشد، در برخورد با مشکلات دچار ناکامی شده و احساس خشم در او برانگیخته خواهد شد (محمدی، ۱۳۸۳؛ قربان‌شیرودی، خلعتبری، تودار، مبلغی و صالحی، ۱۳۹۰). همچنین افرادی که در برخورد با مسائل به درستی عمل نمی‌کنند، برانگیخته خواهند شد و در نتیجه احساس خشم بیشتری را تجربه خواهند کرد (ویگیل، مراله و توس، ۲۰۰۸). مروری بر پژوهش‌های مرتبط با توانایی حل مسئله و خشم بیانگر آن است که محققان در بیشتر موارد به جای خشم، با بررسی پرخاشگری که نمود آشکار و رفتاری خشم است، نشان داده‌اند بین توانایی حل مسئله اجتماعی و پرخاشگری رابطه منفی معنادار وجود دارد (برای مثال سکر و اگلمن، ۲۰۱۲؛ قربان‌شیرودی و دیگران، ۱۳۹۰؛ دزوریلا، چانک و سانا، ۲۰۰۳؛ پاکاسلاهی، ۲۰۰۰). افزون بر آن، بررسی پیشینه پژوهشی در قلمرو خودکارآمدی نیز حکایت از آن دارد که بین خودکارآمدی و پرخاشگری رابطه منفی معنادار وجود دارد (هیل، اینجیان، هلدن و سوتارد، ۲۰۱۴؛ نوستینی، پاستورلی و منسینی، ۲۰۱۳؛ گوسینسکی، ۲۰۱۲؛ ویلیمز، اسمیت و ون‌ویک، ۲۰۱۱؛ کاپارا و دیگران، ۲۰۰۸؛ ویلیمز، ۲۰۰۸). در حوزه تحقیقات مربوط به خودکارآمدی و خشم نیز تحقیقات اندکی به بررسی رابطه مستقیم بین خودکارآمدی و خشم پرداخته‌اند و بیشتر تحقیقات به بررسی پرخاشگری اختصاص یافته است. برای مثال اورکی (۱۳۹۰) نشان داده است که بین خودکارآمدی و خشم در گروهی از درمان‌جویان وابسته به مواد مخدر افیونی رابطه منفی معنادار وجود دارد.

با این حال، در پژوهش‌های معدودی به نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی در رابطه بین متغیرها توجه شده است. برای مثال چانگ (۲۰۰۲) نشان داد حل مسئله اجتماعی در رابطه بین تنیدگی و افکار خودکشی دانش‌آموزان دبیرستانی نقش واسطه‌ای دارد. دزوریلا و دیگران (۲۰۰۳) نیز با

اجتماعی، باور فرد مبنی بر آن است که می‌تواند در تعامل‌های اجتماعی خویش رفتارهای لازم را برای شروع و ادامه روابط بین‌فردی انجام دهد (اسمیت و بتز، ۲۰۰۰). افرادی با خودکارآمدی اجتماعی بالا، توانایی‌های اجتماعی خود را مثبت ارزیابی می‌کنند و در روابط اجتماعی خود مشکلات کمتری دارند. این افراد نه تنها از ایجاد روابط با دیگران خودداری نمی‌کنند بلکه از برقراری روابط به عنوان وسیله‌ای برای حل مشکلاتشان استفاده می‌کنند و در این زمینه سازگارترند (کیم و سیچتی، ۲۰۰۳؛ سیهان، ۲۰۰۶). ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد بین خودکارآمدی بالا و توانایی بیشتر در حل مسئله اجتماعی رابطه مثبت معنادار وجود دارد. بنابراین، می‌توان حل مسئله را از طریق خودکارآمدی افراد پیش‌بینی کرد (نیکولایدو و فیلیپو، ۲۰۰۳؛ ویلیامز، ۲۰۰۶؛ هوفمن و شرانو، ۲۰۰۹؛ براون، درفمن، مارمار و بریانت، ۲۰۱۲؛ کاماریستا، ۲۰۱۲). در بیشتر تحقیقات، خودکارآمدی به صورت کلی تعریف شده و به بررسی رابطه انواع خودکارآمدی با توانایی حل مسئله پرداخته نشده است. با این حال، در پژوهش سلیکالی (۲۰۱۰) نشان داده شده است که خودکارآمدی تحصیلی و عاطفی در جوانان می‌تواند به‌طور مثبت معنادار نمره‌های حل مسئله را پیش‌بینی کنند.

از سوی دیگر، توانایی حل مسئله، پیامدهای هیجانی منفی کمتری همچون خشم^۱ را به دنبال دارند (ارسلان، ۲۰۱۰). خشم حالتی فراگیر است و در شرایطی به وجود می‌آید که فرد برداشت می‌کند که موانع بیرونی، در طرح‌ها، برنامه‌ها، نیازها و خواسته‌های او ایجاد اختلال می‌کنند. به عبارت دیگر، زمانی که فرد موقعیت را غیرمنصفانه و تهدیدآمیز برای پایگاه من ادراک کند، حالت خشم را تجربه می‌کند (آوریل، ۱۹۸۳). توانایی در حل مسائل موجب می‌شود که فرد در برابر تحریکات محیطی کمتر برانگیخته شود و توانایی استدلال بیشتری داشته باشد (فینچ^۲، ۱۹۹۴ نقل از وکیلی، ۱۳۸۶). فرد از تمام توانایی‌های خود در جهت حل مسائلی که با آنها مواجه می‌شود استفاده می‌کند

۲۰۱۲؛ کاماریستا، ۲۰۱۲)، خودکارآمدی پایین می‌تواند موجب استفاده از راهبردهای غیرسازنده حل مسئله اجتماعی شود. از سوی دیگر، استفاده از راهبردهای غیرسازنده حل مسئله اجتماعی، پیامد هیجانی منفی (مانند خشم) دارد (ارسلان، ۲۰۱۰). بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر تعیین نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی در رابطه بین انواع خودکارآمدی و خشم در چهارچوب مدلی علی به منظور شناخت اثرات مستقیم و غیرمستقیم این متغیرها بر خشم است. شکل ۱ مدل مفهومی از روابط بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی روابط بین متغیرهای پژوهش

خودکارآمدی به عنوان پیشایندهای مهم آن توجه نکرده‌اند. این پژوهش به منظور پر کردن این شکاف پژوهشی، تلاش کرده است روابط بین انواع خودکارآمدی، حل مسئله اجتماعی و خشم را در قالب مدلی که بر اساس پیشینه پژوهشی طراحی شده است، مورد بررسی قرار دهد. با توجه به افزایش روزافزون مشکلات زندگی و فقدان مهارت‌های حل مسئله در افراد جامعه و همچنین حجم اندک مطالعات و عدم جامعیت آنها، بررسی پیشایندها و پیامدهای حل مسئله اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد. بدین ترتیب، مسئله اساسی این پژوهش، بررسی یک مدل علی است که در آن، انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) به عنوان متغیرهای برون‌زاد، حل مسئله اجتماعی به عنوان متغیر واسطه‌ای و خشم به عنوان متغیر درون‌زاد مورد مطالعه قرار

بررسی نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی در رابطه بین حرمت خود و پرخاشگری نشان دادند جهت‌گیری منفی به حل مسئله می‌تواند رابطه بین حرمت خود و پرخاشگری را به طور معنادار واسطه‌گری کند.

تاکنون رابطه بین انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) و خشم با واسطه‌گری حل مسئله اجتماعی بررسی نشده است. به همین دلیل پژوهش حاضر بر آن است با بررسی رابطه انواع خودکارآمدی و خشم از طریق نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی به دانش موجود در این زمینه بیفزاید. براساس ادبیات پژوهشی (براون و دیگران،

درباره اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق می‌توان گفت با توجه به اینکه توانایی حل مسئله اجتماعی یکی از متغیرهای مهم است که به‌طور مستقیم کیفیت زندگی را تحت تاثیر قرار می‌دهد (بیانی و بیانی، ۱۳۸۹)، کسب آگاهی از پیشایندهای اثرگذار بر آن، می‌تواند به ارتقای مهارت‌های حل مسئله به منظور بهبود سلامت روان‌شناختی افراد کمک کند. زیرا این توانایی‌ها فرد را برای مقابله موثر و سودمند با موقعیت‌ها یاری کرده و او را قادر می‌سازد درباره سایر افراد جامعه، فرهنگ و محیط خود به نحو مثبت و سازش‌یافته عمل کند و سلامتی و به‌ویژه سلامت روان‌شناختی خود را تامین کند (اسپنسر، ۲۰۰۶). از سوی دیگر، شواهد پژوهشی مربوط به حل مسئله اجتماعی، در بیشتر موارد با نادیده گرفتن نقش واسطه‌ای آن، به انواع

دارای پنج زیرمقیاس است: جهت‌گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت‌گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک برانگیختگی/بی‌دقتی. همچنین می‌توان این سیاهه را به دو بُعد حل مسئله سازنده و غیرسازنده تقسیم کرد. مجموع نمره‌های زیرمقیاس‌های جهت‌گیری مثبت به مسئله و سبک حل مسئله منطقی (۱۰ ماده) تشکیل‌دهنده بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی است. بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی نیز از مجموع نمره‌های زیرمقیاس‌های جهت‌گیری منفی به مسئله، سبک حل مسئله برانگیختگی/بی‌دقتی و سبک حل مسئله اجتنابی (۱۵ ماده) به دست می‌آید. در پژوهش حاضر از ابعاد حل مسئله سازنده و غیرسازنده استفاده شده است. رویی سازه این سیاهه با استفاده از روش‌های تحلیل عاملی اکتشافی، همبستگی با دیگر مقیاس‌های حل مسئله و سازه‌های روان‌شناختی همپوش، مورد قرار مطالعه قرار گرفته است (دزوریلا و دیگران، ۲۰۰۲). اعتبار بازآزمایی این سیاهه بین ۰/۶۸ تا ۰/۹۱، و ضرایب آلفای کرونباخ آن بین ۰/۶۹ تا ۰/۹۵ گزارش شده است. تحقیقات صورت‌گرفته در ایران نیز از اعتبار و روایی مناسب این سیاهه حمایت کردند. برای مثال پژوهش صالحی، کوشکی، سپاه‌منصور و تقی‌لو (۱۳۸۸)، روایی و اعتبار سیاهه مذکور را تایید کرد. در پژوهش حاضر، برای بررسی روایی این سیاهه از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. تحلیل عاملی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی بر ۲۵ ماده سیاهه انجام گرفت و وجود دو عامل کلی تایید شد. شاخص KMO برای تحلیل ۰/۸۴ و مجذور خی در آزمون کرویت بارتلت، برای ماتریس همبستگی ماده‌ها معنادار بود. مجموع متغیرها توانستند ۳۳/۹ درصد کل واریانس سازه را تبیین کنند. ماده ۱۷ به دلیل اینکه در هیچ یک از عوامل بارگذاری نشد، حذف شد. اعتبار آن با روش محاسبه آلفای کرونباخ در بُعد حل مسئله اجتماعی سازنده و در بُعد حل مسئله اجتماعی غیرسازنده ۰/۸۰ و ۰/۸۱ بود.

می‌گیرند. با توجه به مدل پیشنهادشده، فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

- ۱- انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق، اجتماعی) پیش‌بینی‌کننده منفی خشم هستند.
- ۲- انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق، اجتماعی) پیش‌بینی‌کننده مثبت حل مسئله اجتماعی سازنده هستند.
- ۳- انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق، اجتماعی) پیش‌بینی‌کننده منفی حل مسئله اجتماعی غیرسازنده هستند.
- ۴- ابعاد حل مسئله اجتماعی با مهار انواع خودکارآمدی، خشم را به نحو منفی پیش‌بینی می‌کنند.
- ۵- ابعاد حل مسئله اجتماعی در رابطه انواع خودکارآمدی و خشم نقش واسطه‌ای ایفا می‌کنند.

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی بود و در آن، روابط علی بین متغیرهای پژوهش در قالب تحلیل مسیر مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان دختر و پسر کارشناسی دانشگاه شیراز بودند که در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ در رشته‌های مختلف مشغول به تحصیل بودند. در این پژوهش به منظور انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌برداری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. به این ترتیب که ابتدا پنج دانشکده به تصادف انتخاب و سپس از هر دانشکده چهار کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد و کلیه دانشجویان آن کلاس‌ها مورد ارزیابی قرار گرفتند. تعداد شرکت‌کنندگان پژوهش ۴۰۰ نفر بود که پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش، تعداد آنها به ۳۹۰ نفر (۲۲۸ دختر و ۱۶۲ پسر) تقلیل یافت. به منظور گردآوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد.

سیاهه حل مسئله اجتماعی^۱ (دزوریلا و دیگران، ۲۰۰۲). فرم کوتاه تجدید نظرشده این سیاهه شامل ۲۵ ماده است که روی یک مقیاس پنج درجه‌ای از به هیچ وجه در مورد من صدق نمی‌کند (صفر)، تا کاملاً در مورد من صدق می‌کند (چهار)، درجه‌بندی شده است. این سیاهه

سیاهه خشم اسپیلبرگر^۱ (اسپیلبرگر، ۱۹۹۹). این سیاهه ۵۷ ماده‌ای، دارای شش مقیاس، پنج زیرمقیاس و یک شاخص بیان خشم است. شش مقیاس این سیاهه عبارتند از: ۱) مقیاس حالت خشم^۲ با ۱۵ ماده شدت احساس خشم و میزان تمایل شخص به بیان کلامی یا جسمانی خشم را در زمانی معین اندازه‌گیری می‌کند. ۲) مقیاس رگه خشم^۳ با ۱۰ ماده تفاوت‌های فردی در تمایل به تجربه خشم را می‌سنجد. ۳) مقیاس بروز بیرونی خشم^۴ با هشت ماده فراوانی احساس خشمی را که به شکل کلامی یا رفتار پرخاشگرایانه جسمانی به سوی سایر افراد یا اشیا در محیط جهت می‌یابد، می‌سنجد. ۴) مقیاس بروز درونی خشم^۵ با هشت ماده فراوانی احساس خشمی را که به تجربه درمی‌آید اما بیان نمی‌شود، می‌سنجد. ۵) مقیاس مهار بیرونی خشم^۶ با هشت ماده فراوانی مواردی را که شخص بیان خشم خود به سوی بیرون را مهار می‌کند، می‌سنجد. ۶) مقیاس مهار درونی خشم^۷ با هشت ماده، فراوانی مواردی را که فرد می‌کوشد تا خشم خود را با آرام شدن یا سرد شدن مهار کند، اندازه‌گیری می‌کند. در این پژوهش از چهار مقیاس بروز بیرونی، بروز درونی، مهار بیرونی و مهار درونی خشم استفاده شد که نشان‌دهنده شاخص کلی بیان خشم است (شکوهی‌یکتا، پرنده، زمانی و اکبری‌زردخانه، ۱۳۸۹). آزمودنی‌ها در یک مقیاس چهار درجه‌ای (از به هیچ وجه=نمره یک، تا خیلی زیاد=نمره چهار) به این سیاهه پاسخ دادند. برای نمره‌گذاری از فرمول زیر استفاده شد. (شاخص کلی بیان خشم = (بروز بیرونی + بروز درونی) - (مهار بیرونی + مهار درونی) + ۴۸). عدد ثابت ۴۸ برای از بین بردن اعداد منفی در فرمول گنجانده شده است (نویدی، ۱۳۸۷). نمره‌های فرد در این شاخص می‌توانند در دامنه‌ای از صفر تا ۹۶ قرار گیرند. اسپیلبرگر (۱۹۹۹) روایی و اعتبار این سیاهه را مطلوب گزارش کرده است؛ همسانی درونی بالا بین مقیاس‌ها و زیرمقیاس‌های خشم و ارتباط مثبت آن

با سایر مقیاس‌های خشم و خصومت حاکی از روایی مناسب آن است. در ایران نویدی (۱۳۸۷) از روش بازآزمایی برای بررسی اعتبار این مقیاس‌ها استفاده کرد. متوسط ضرایب همبستگی ۰/۷۶ و همه ضرایب بالاتر از ۰/۷۰ بودند. همچنین نتایج این تحقیق، روایی سیاهه را تایید کرد. در پژوهش حاضر برای تعیین اعتبار از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب ۰/۷۹ برای نمره کلی خشم به دست آمد. برای تعیین روایی نیز از روش محاسبه همبستگی هر ماده با نمره بعد مربوط به خود استفاده شد که دامنه ضرایب همبستگی بین ۰/۲۹ تا ۰/۷۵ قرار داشت.

مقیاس خودکارآمدی عاطفی^۸ (کرک، شاته و هینه، ۲۰۰۸). این مقیاس که بر اساس مقیاس هوش عاطفی مه‌یر، کارسو و سالووی (۲۰۰۰) تهیه شده، تک عاملی و شامل ۳۲ ماده است. ماده‌ها بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از یک (هیچ) تا پنج (بسیار) نمره‌گذاری می‌شوند. از مجموع نمره‌های ۳۲ ماده، یک نمره کلی برای هر فرد به دست می‌آید. کرک و دیگران (۲۰۰۸)، برای تعیین روایی این ابزار از روش تحلیل عامل استفاده کرده‌اند و یک عامل کلی را به دست آورده‌اند. در ایران، خدایاری‌فرد، منظری‌توکلی و فراهانی (۱۳۹۱)، برای تعیین روایی از تحلیل عامل اکتشافی استفاده کردند که نتایج آن حاکی از ساختار تک‌عاملی این مقیاس بود. برای تعیین اعتبار، کرک و دیگران (۲۰۰۸)، ضریب اعتبار این ابزار را با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۶ و با استفاده از روش بازآزمایی با فاصله زمانی دو هفته ۰/۸۵ گزارش کرده‌اند. در ایران خدایاری‌فرد و دیگران (۱۳۹۱) نیز اعتبار بازآزمایی این مقیاس را با فاصله دو هفته ۰/۸۱ و همسانی درونی مقیاس برحسب آلفای کرونباخ در کل نمونه را ۰/۷۹ به دست آوردند (خدایاری‌فرد و دیگران، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر برای تعیین اعتبار از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب ۰/۹۴ به دست آمد. برای بررسی روایی از روش تحلیل عاملی استفاده شد.

تحلیل عاملی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی بر

1. Spilberger's Anger Inventory
2. State Anger Scale
3. Trait Anger Scale
4. Anger Expression- out Scale

5. Anger Expression- in Scale
6. Anger Control- out Scale
7. Anger Control- in Scale
8. Emotional Self-efficacy Scale

این مقیاس تک‌عاملی و از ۲۵ ماده تشکیل شده است که سطح باور فرد را در موقعیت‌های اجتماعی مختلف اندازه‌گیری می‌کند. ماده‌ها بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شوند، به این صورت که نمره یک به گزینه اصلاً باور ندارم و نمره پنج به گزینه کاملاً باور دارم، تعلق می‌گیرد. برای تعیین اعتبار، اسمیت و بتز (۲۰۰۰)، ضریب اعتبار این ابزار را با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۴ و با استفاده از روش بازآزمایی با فاصله زمانی سه هفته بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. همچنین آنها نشان دادند بین این مقیاس با سایر مقیاس‌های مشابه همبستگی مثبت وجود دارد که حاکی از روایی مناسب آن است. در پژوهش حاضر برای تعیین اعتبار این مقیاس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمد و برای بررسی روایی از روش تحلیل عاملی استفاده شد. تحلیل عاملی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی بر ۲۵ ماده مقیاس انجام گرفت. شاخص KMO برابر ۰/۹۳ و مجذور خی آزمون کرویت بارتلت معنادار بود. مجموع متغیرها توانستند ۳۴/۳۷ درصد کل واریانس این سازه را تبیین کنند.

برای بررسی نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی بین انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) و خشم از روش تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها

به منظور ارائه تصویری آشکار از وضعیت عملکرد مشارکت‌کنندگان، میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

۳۲ ماده مقیاس انجام گرفت. شاخص KMO برای تحلیل ۰/۹۴ و مجذور خی در آزمون کرویت بارتلت، برای ماتریس همبستگی ماده خودکارآمدی عاطفی، معنادار بود. مجموع متغیرها توانستند ۳۳/۵۴ درصد کل واریانس سازه را تبیین کنند.

مقیاس خودکارآمدی خلاق^۱ (کارووسکی، ۲۰۱۰). این مقیاس تک‌عاملی و دارای پنج ماده است. ماده‌های این مقیاس بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت از یک (کاملاً مخالفم) تا پنج (کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند. کارووسکی (۲۰۱۰) برای بررسی اعتبار، از روش بازآزمایی با فاصله زمانی هشت ماه استفاده و ضریب ۰/۴۸ را گزارش کرد. روایی این مقیاس از طریق محاسبه همبستگی نمره هر ماده با نمره کل مقیاس بررسی شد. نتایج حاکی از روایی مطلوب آن بود (کارووسکی، ۲۰۱۰). در ایران شمسی (۱۳۹۱) از روش آلفای کرونباخ برای بررسی اعتبار استفاده کرد و ضریب ۰/۷۶ به دست آورد. علاوه بر این، روایی این مقیاس را نیز از طریق محاسبه همبستگی نمره هر ماده با نمره کل مقیاس مورد بررسی قرار داد و دامنه ضرایب از ۰/۶۸ تا ۰/۷۴ و همه ضرایب معنادار بودند. در پژوهش حاضر با محاسبه آلفای کرونباخ، ضریب ۰/۸۲ به دست آمد که نتایج نشان‌دهنده اعتبار مطلوب این مقیاس هستند. برای بررسی روایی از روش تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد. تحلیل عاملی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی بر پنج ماده مقیاس انجام گرفت. شاخص KMO برابر ۰/۸۲ و مجذور خی آزمون کرویت بارتلت، معنادار بود. مجموع متغیرها توانستند ۵۸/۸۰ درصد کل واریانس سازه را تبیین کنند.

مقیاس خودکارآمدی اجتماعی^۲ (اسمیت و بتز، ۲۰۰۰).

جدول ۱

میانگین، همبستگی و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	<u>M</u>	<u>SD</u>	۱	۲	۳	۴	۵
۱. خودکارآمدی عاطفی	۱۰۷/۴۳	۲۰/۶۶	-				
۲. خودکارآمدی خلاق	۱۴/۵۵	۲/۹۸	۰/۴۶**	-			
۳. خودکارآمدی اجتماعی	۸۴/۳۹	۱۷/۷۹	۰/۵۵**	۰/۴۳**	-		
۴. حل مسئله سازنده	۲۳/۰۲	۶/۴۷	۰/۵۴**	۰/۵۰**	۰/۴۹**	-	
۵. حل مسئله غیرسازنده	۲۰/۶۶	۸/۲۳	۰/۱۵*	۰/۲۸**	۰/۱۵*	۰/۲۰**	-
۶. خشم	۳۸/۳۳	۱۰/۷۱	۰/۳۹**	۰/۲۲**	۰/۲۳**	۰/۳۵**	۰/۴۰**

*P<۰/۰۵

**P<۰/۰۱

را در روابط علی بین انواع خودکارآمدی و خشم تایید کرد. از سوی دیگر، اثر کلی انواع خودکارآمدی بر خشم منفی معنادار است. همچنین اثر کلی حل مسئله سازنده بر خشم منفی معنادار و اثر کلی حل مسئله غیرسازنده بر خشم مثبت معنادار است. شاخص‌های برازش به دست آمده از اجرای تحلیل مسیر نشان دهنده برازش مناسب مدل با داده‌ها هستند (جدول ۳).

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بین متغیرهای برون‌زاد، واسطه‌ای و درون‌زاد مدل رابطه معنادار وجود دارد که امکان انجام تحلیل‌های بعدی را فراهم می‌آورد. نتایج جدول ۲ نشان می‌دهند اثر غیرمستقیم انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) بر خشم به واسطه حل مسئله اجتماعی معنادار است. بنابراین، می‌توان نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی

جدول ۲

اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل انواع خودکارآمدی بر خشم با واسطه‌گری ابعاد حل مسئله اجتماعی

مسیر	مستقیم	غیرمستقیم	کل
خودکارآمدی عاطفی			
حل مسئله سازنده	۰/۳۰**	-	۰/۳۰**
خشم	-۰/۲۷**	-۰/۰۴**	-۰/۳۱**
خودکارآمدی خلاق			
حل مسئله سازنده	۰/۲۷**	-	۰/۲۷**
حل مسئله غیرسازنده	-۰/۲۸**	-	-۰/۲۸**
خشم	-	-۰/۱۳*	-۰/۱۳*
خودکارآمدی اجتماعی			
حل مسئله سازنده	۰/۲۰**	-	۰/۲۰**
خشم	-	-۰/۰۳**	-۰/۰۳**
حل مسئله سازنده	-۰/۱۳**	-	-۰/۱۳**
خشم	-	-	-
حل مسئله غیرسازنده	۰/۳۴**	-	۰/۳۴**
خشم	-	-	-

جدول ۳

شاخص‌های برازش مدل نهایی پژوهش

شاخص	RMSEA	CFI	IFI	PNFI	NFI	RMR	AGFI	GFI	X ²	DF	X ² /df
مقدار	۰/۰۳	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۳۳	۰/۹۹	۱/۸۷	۰/۹۸	۰/۹۹	۶/۸۶	۵	۱/۳۷

حل مسئله اجتماعی غیرسازنده تاثیر مستقیمی ندارد. خودکارآمدی خلاق دارای تاثیر مثبت معنادار بر حل مسئله اجتماعی سازنده ($\beta=0/27, P<0/001$) و تاثیر منفی معنادار بر حل مسئله اجتماعی غیرسازنده ($\beta=-0/28, P<0/001$) است. خودکارآمدی اجتماعی، از میان ابعاد حل مسئله اجتماعی، تنها قادر به تاثیر مثبت معنادار بر حل مسئله اجتماعی سازنده ($P<0/001$)، $\beta=0/20$ است. همچنین حل مسئله اجتماعی سازنده، خشم را به صورت منفی معنادار ($\beta=-0/13, P<0/002$) و حل مسئله اجتماعی غیرسازنده خشم را به صورت مثبت معنادار

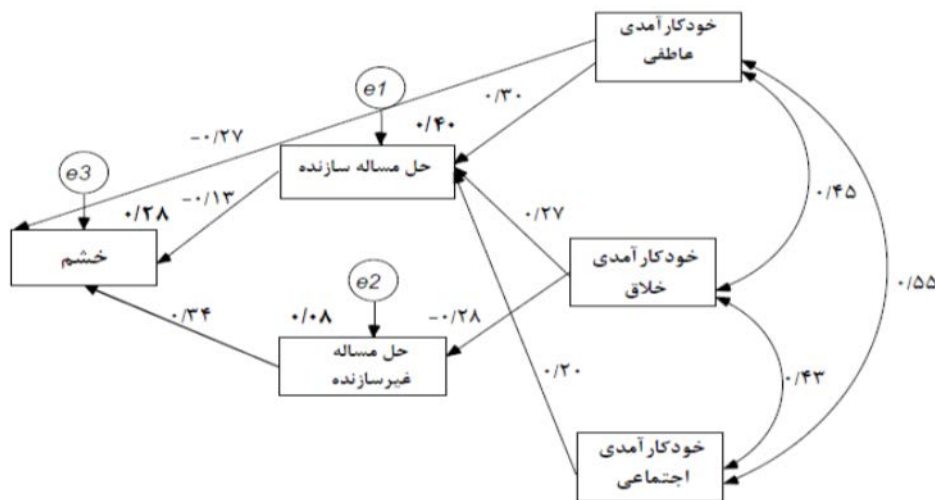
شکل ۲ مدل نهایی روابط بین انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) با خشم به واسطه حل مسئله اجتماعی را بعد از حذف مسیرهای غیرمعنادار نشان می‌دهد. همان‌گونه که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، از بین انواع خودکارآمدی، تنها خودکارآمدی عاطفی اثر مستقیم منفی و معناداری بر خشم ($\beta=-0/27, P<0/001$) دارد و هیچ یک از خودکارآمدی خلاق و اجتماعی، قادر به تاثیر مستقیم بر خشم نیستند. خودکارآمدی عاطفی اثر مثبت و معناداری بر حل مسئله اجتماعی سازنده ($\beta=0/30, P<0/001$) دارد، اما برای

واریانس حل مسئله اجتماعی غیرسازنده توسط خودکارآمدی خلاق تبیین می‌شود. در نهایت اینکه، ۲۸ درصد از واریانس خشم توسط متغیرهای پیشاینده موجود در مدل تبیین می‌شود.

($\beta=0/34, P<0/001$) تحت تاثیر قرار می‌دهد.

بر اساس شکل ۲ می‌توان گفت در مجموع ۴۰ درصد از واریانس حل مسئله اجتماعی سازنده توسط انواع خودکارآمدی، و هشت درصد از

شکل ۲. مدل نهایی پژوهش

بحث

این پژوهش بر آن بود که به بررسی مدل علی خشم با پیشابندی انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) و واسطه‌گری حل مسئله اجتماعی بپردازد. نتایج پژوهش نشان دادند از میان انواع خودکارآمدی، تنها خودکارآمدی عاطفی پیش‌بینی‌کننده منفی معنادار خشم است. این یافته با نتیجه تحقیق کاپرارا و دیگران (۲۰۰۸) همسویی دارد. در تبیین نقش پیش‌بینی‌کنندگی منفی معنادار خودکارآمدی عاطفی در مقابل خشم، می‌توان گفت افرادی با خودکارآمدی عاطفی بالا قادرند نسبت به عواطف منفی واکنش مناسب‌تری نشان دهند. این واکنش‌ها می‌توانند شامل جلوگیری از عصبی شدن، خاموش کردن افکار منفی، خلق و خوی مثبت و آرام کردن خود در شرایط ترس و نگرانی باشد (والویس و دیگران ۲۰۰۸). در نتیجه افراد با سطوح بالای خودکارآمدی عاطفی در برخورد با هیجان‌هایی مانند خشم بهتر عمل کرده و آن را به نحو مطلوب‌تری مدیریت می‌کنند.

در مورد پیش‌بینی ابعاد حل مسئله اجتماعی توسط انواع

خودکارآمدی نتایج این پژوهش نشان دادند انواع خودکارآمدی عاطفی، خلاق و اجتماعی قادر به پیش‌بینی مثبت معنادار بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی هستند. همچنین از میان انواع خودکارآمدی، تنها خودکارآمدی خلاق قادر به پیش‌بینی منفی معنادار بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی است. این نتایج با پژوهش‌های ویلیامز (۲۰۰۶)، نیکولایدو و فیلیپو (۲۰۰۳)، و هوفمن و شراو (۲۰۰۹) همسو هستند. در مورد پیش‌بینی بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی توسط خودکارآمدی عاطفی می‌توان گفت خودکارآمدی عاطفی از طریق کمک به تنظیم عواطف موثر، در چگونگی مدیریت عواطف و حل مسائلی که افراد در زندگی روزمره تجربه می‌کنند، به آنها یاری می‌رساند (کاپرارا و دیگران، ۲۰۰۸). افراد با خودکارآمدی عاطفی بالا در برخورد با نگرانی و اضطراب ناشی از برخورد با مسائل و مشکلات عملکرد بهتری خواهند داشت و قادر هستند افکار و عواطف خود را تنظیم کنند. این امر نه تنها باعث ایجاد یک جهت‌گیری مثبت نسبت به مشکل موجود خواهد شد بلکه به دلیل مهار افکار و احساس‌های منفی و مخرب، فرد را بر ارائه

به عنوان وسیله‌ای در حل مشکلات می‌داند و به گونه‌ای سازش‌یافته‌تر عمل می‌کند (سیهان، ۲۰۰۶).

نتیجه دیگر تحقیق نشان داد بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی، خشم را به صورت منفی معنادار و بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی، خشم را به صورت مثبت معنادار پیش‌بینی می‌کند. این نتایج با نتایج پژوهش‌های پاکاسلاهی (۲۰۰۰) و دزوریل و دیگران (۲۰۰۳) همسویی دارد. در تبیین این یافته که چرا بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی می‌تواند خشم را به صورت منفی معنادار پیش‌بینی کند، می‌توان گفت توانایی حل مسئله یکی از عوامل موثر بر خویشتنداری است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند افرادی که در آنها خویشتنداری کافی رشد کرده است، در برابر خواسته‌های بین‌فردی و اجتماعی، بهتر عمل می‌کنند و در برابر برانگیختگی‌های محیطی، کمتر تحریک می‌شوند (فینچ، ۱۹۹۴ نقل از وکیلی، ۱۳۸۶). همچنین مهارت حل مسئله موجب افزایش توانایی استدلال افراد می‌شود. افرادی که از مهارت حل مسئله برخوردارند، درمقابل تنیدگی‌های شدید، تعارض و ناکامی مقاوم‌ترند و در مواجهه با مشکلات آنها را بهتر حل کرده، از توان تفکر و اندیشه خود به خوبی استفاده می‌کنند و به ندرت احساس ناکارآمدی و یأس می‌کنند؛ عواملی که باعث کاهش بروز خشم و پرخاشگری می‌شود (مرادی و ثنائی‌ذاکر، ۱۳۸۵). در تبیین این یافته که بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی می‌تواند خشم را به صورت مثبت معنادار پیش‌بینی کند، می‌توان گفت عدم استفاده از ظرفیت‌ها و مهارت‌های شناختی، همواره فرد را در موقعیت‌های مسئله‌دار متوقف می‌سازد و زمینه استقرار رفتارهای مبتنی بر احساس گناه، احساس طردشدگی، انزوا و مشکلات رفتاری همچون پرخاشگری را فراهم می‌کند (محمدی، ۱۳۸۳). برخی از روان‌شناسان منشاء بسیاری از پرخاشگری‌ها را ناکامی ناشی از عدم حل مسائل می‌دانند و معتقدند راه درمان این پرخاشگری تجهیز افراد به مهارت حل مسئله است (قربان‌شیرودی و دیگران، ۱۳۹۰). استدلال دیگری که برای تبیین این یافته می‌توان عنوان کرد، در ارتباط با برانگیختگی رفتار به عنوان

راهکارهای مناسب برای حل مشکل متمرکز می‌سازد و از کاهش منابع شناختی جلوگیری می‌کند. در تبیین رابطه بین خودکارآمدی خلاق و بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی می‌توان گفت افرادی با سطوح بالای خودکارآمدی خلاق، افرادی هستند که با ذهن پویا و خلاق و با اطمینان از توانایی‌های خود، درصدد مقابله با مسائل و مشکلات برمی‌آیند. بنابراین این افراد آرامش بیشتری را تجربه می‌کنند، می‌توانند اطلاعات دریافتی را به طور گسترده‌تر و متنوع‌تری طبقه‌بندی کنند و تداعی‌های بیشتری را در مورد یک موضوع داشته باشند (رایت و والتون، ۲۰۰۳)، تمایل بیشتری برای ترکیب مسائل به روش‌های جدید و پی بردن به رابطه بین محرک‌های مختلف دارند و در نتیجه سازمان‌دهی شناختی بهتری خواهند داشت (فرانکن، ۱۳۸۲/۲۰۰۵) که این امر از یک سو باعث می‌شود در حل مسائل خویش از روش‌های خلاقانه استفاده کنند و از سوی دیگر، این بازخورد مثبت، به ایجاد جهت‌گیری مثبت حل مسئله به عنوان یکی از ارکان حل مسئله سازنده کمک می‌کند. در مورد نقش پیش‌بینی‌کنندگی منفی خودکارآمدی خلاق در رابطه با بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی، می‌توان چنین استدلال کرد که افرادی با خودکارآمدی خلاق پایین معمولاً در مورد توانایی‌های خلاق خود بازخورد منفی دارند که این امر باعث می‌شود بر جزئیات یک مسئله خیلی زیاد تمرکز کنند و در نتیجه در پیدا کردن راه‌حل‌های جدیدی که برای تفکر انعطاف‌پذیر لازم هستند، شکست بخورند (فیلدر و بلس، ۲۰۰۱). همچنین عدم اعتماد به توانایی‌های خود باعث می‌شود از برخورد با مسائل اجتناب کنند. در نتیجه از ابعاد غیرسازنده حل مسئله استفاده می‌کنند. در مورد نقش پیش‌بینی‌کنندگی مثبت خودکارآمدی اجتماعی در ارتباط با بُعد سازنده حل مسئله اجتماعی می‌توان این چنین استدلال کرد که افرادی که در روابط اجتماعی، کارآمدی خود را مثبت یا بالا ارزیابی می‌کنند، کمتر احساس ناتوانی می‌کنند، با پیامدهای دردناک، سازگاری بهتری دارند، در تعامل‌های اجتماعی مشکلات کمتری خواهند داشت (کیم و سیچتی، ۲۰۰۳) و ارتباطات را

خودکارآمدی و خشم بگشاید. همچنین با توجه به فقر پیشینه پژوهشی به ویژه در حوزه انواع خودکارآمدی، بررسی رابطه آنها با متغیرهای دیگر، نویدبخش انجام پژوهش‌های علمی در این زمینه و در نتیجه برخورداری از پیشینه پژوهش غنی‌تری خواهد بود. کاربردهای عملی یافته‌های این پژوهش نیز می‌تواند اطلاعات مهمی برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و والدین داشته باشد. اقداماتی در جهت افزایش انواع خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) و آموزش مهارت‌های حل مسئله اجتماعی می‌تواند در زمینه پیشگیری و درمان خشم و پرخاشگری تأثیرات فراوانی داشته باشد.

بر مبنای پژوهش حاضر به پژوهشگران علاقه‌مند به پژوهش مشابه با پژوهش حاضر، تکرار این پژوهش در دیگر گروه‌های سنی و نیز سایر گروه‌های غیردانشجویی توصیه می‌شود. علاوه بر این، بررسی نقش متغیرهای تعدیل‌کننده همچون جنس در روابط بین متغیرهای پژوهش می‌تواند موضوع جالب توجه برای پژوهشگران آتی باشد.

منابع

- اورکی، م. (۱۳۹۰). بررسی رابطه خشم، خودکارآمدی، مهارت‌های مقابله‌ای و میل به مصرف مواد در گروهی از درمانجویان وابسته به مواد مخدر افیونی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۱۸ (۱)، ۵۴-۳۹.
- بیانی، ع. و بیانی، ع. (۱۳۸۹). ویژگی‌های روان‌سنجی فرم کوتاه سیاهه حل مسئله اجتماعی. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۷ (۲۶)، ۱۵۴-۱۴۷.
- خدایاری‌فرد، م.، منظری‌توکلی و. و فراهانی، ح. (۱۳۹۱). بررسی اعتبار و روایی نسخه فارسی مقیاس خودکارآمدی هیجانی. *مجله روان‌شناسی*، ۱۶، ۸۳-۷۰.
- شکوهی‌یکتا، م.، پرند، الف.، زمانی، ن. و اکبری‌زردخانه، س. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش مدیریت خشم بر ابراز و مهار خشم والدین. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۷ (۲۶)، ۱۳۷-۱۴۶.
- شمسی، ف. (۱۳۹۱). بررسی نقش سبک‌های فرزندپروری در خودکارآمدی خلاق و خلاقیت هیجانی دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- صالحی، م.، کوشکی، ش.، سپاه‌منصور، م. و تقی‌لو، ص.

یکی از ارکان بُعد غیرسازنده حل مسئله اجتماعی است. پژوهش‌ها نشان داده‌اند برانگیختگی به عنوان پیش‌بینی‌کننده پرخاشگری عمل می‌کند (ویگیل و دیگران، ۲۰۰۸).

همچنین نتایج این پژوهش نقش واسطه‌گری حل مسئله اجتماعی در انواع خودکارآمدی عاطفی، خلاق و اجتماعی با خشم را تایید کرد. این یافته با نتایج پژوهش دزوریلا و دیگران (۲۰۰۳) همسو است. سطوح بالای خودکارآمدی (عاطفی، خلاق و اجتماعی) از طریق ایجاد یک جهت‌گیری مثبت نسبت به مسئله، به دلیل باور به توانایی خود در تنظیم عواطف منفی ناشی از تنیدگی رویارویی با مشکلات و همچنین از طریق ایجاد سبک منطقی به دلیل تأثیری که بر انعطاف‌پذیری و ارائه راه‌حل‌های مختلف دارد، احتمال استفاده از حل مسئله سازنده را افزایش و استفاده از حل مسئله غیرسازنده را کاهش می‌دهد (هوفمن و شراو، ۲۰۰۹). حل مسئله سازنده نیز از طریق تأثیری که روی افزایش خویشتنداری، افزایش توانایی استدلال و کاهش برانگیختگی می‌گذارد، به افراد این امکان را می‌دهد که در برخورد با مسائل و مشکلات به نحو مطلوب‌تری عمل کرده و بروز خشم در آنان کاهش می‌یابد (دزوریلا و دیگران، ۲۰۰۳؛ ویگیل و دیگران، ۲۰۰۸).

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به اتکای یافته‌های پژوهش به داده‌های حاصل از گزارش شخصی افراد در مورد متغیرهای مورد بررسی اشاره کرد. احتمال دارد نوعی سوگیری، روابط بین متغیرها را تحت تأثیر قرار دهد. محدودیت دوم پژوهش حاضر آن است که نمونه مورد استفاده در این پژوهش شامل دانشجویان کارشناسی بود که این امر تعمیم نتایج را با محدودیت مواجه می‌سازد. عدم استفاده از روش بازآزمایی برای بررسی پایایی مقیاس‌ها به دلیل عدم امکان دسترسی مجدد به شرکت‌کنندگان در پژوهش را می‌توان به عنوان یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر در نظر گرفت.

یافته‌های این پژوهش را می‌توان از دو جنبه کاربردهای نظری و عملی مورد توجه قرار داد. از جنبه نظری، بررسی نقش واسطه‌ای حل مسئله اجتماعی در این پژوهش می‌تواند حوزه جدیدی در پژوهش‌های مربوط به حل مسئله اجتماعی،

- Bandura, A. (1997).** *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Brown, A., Dorfman, M., Marmar, C. H., & Bryant, A. (2012).** The impact of perceived self-efficacy on mental time travel and social problem solving. *Consciousness and Cognition, 21*, 299-306.
- Camarista, G. (2012).** Creative, self efficacy, anxiety, and problem solving performance of the potential mathematically gifted. *International Research Conference for Globalization and Sustainability*. La Paz, Iloilo City, Philippines.
- Caprara, V., Giunta, D., Eisenberg, Gerbino, M., Pastorelli, C., & Tramontano, C. (2008).** Assessing regulatory emotional self-efficacy in three countries. *Psychological Assessment, 20* (2), 227-237.
- Celikaleli, Y. (2010).** *Problem solving and self-efficacy beliefs on adolescence*. Retrieved November 20, 2013, from <http://sosyalbilimler.ca.edu.tr>.
- Ceyhan, A. (2006).** An investigation of adjustment levels of Turkish University students with respect to perceives communication skill levels. *Journal of Social Behavior and Personality, 34* (4), 367-380.
- Chang, E. C. (2002).** Predicting suicide ideation in an adolescent population: Examining the role of social problem solving as a moderator and a mediator. *Personality and Individual Differences, 32*, 1279-1291.
- D'zurilla, T. J., Chang, E., & Sanna, L. (2003).** Self-esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology, 22*, 424-440.
- D'zurilla, T. J., Meydeu-Olivares, A., & Gallardo-Pujol, D. (2011).** Predicting social problem solving (1388). تعیین ساختار عاملی مقیاس سنجش حل مسئله اجتماعی: فرم کوتاه تجدید نظر شده. *تحقیقات روان‌شناختی*, 1(3)، ۳۹-۲۵.
- فرانکن، ر. ل. (۱۳۸۲).** *انگیزش و هیجان*. ترجمه ع. م. شمس اسفندآباد و س. امامی پور. تهران: نی (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی، ۲۰۰۵).
- قربان‌شیرودی، ش.، خلعتبری، ج.، تودار، ر.، مبلغی، ن. و صالحی، م. (۱۳۹۰).** مقایسه اثربخشی روش‌های آموزش مهارت ابراز وجود و حل مسئله بر سازگاری و پرخاشگری دانش‌آموزان دختر سال اول متوسطه. *یافته‌های نو در روان‌شناسی*، ۵ (۱۵)، ۲۶-۷.
- مرادی، ا. و ثنائی‌ذاکر، ب. (۱۳۸۵).** بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله بر تعارضات والد-فرزند در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه شهر تهران. *پژوهش‌های مشاوره (تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره)*، ۵ (۲۰)، ۳۸-۲۳.
- محمدی، ن. (۱۳۸۳).** بررسی سبک‌های حل مسئله و ترس از ابراز وجود در نوجوانان مبتلا به اختلال رفتار هنجاری. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱(۱)، ۶۲-۵۳.
- نویدی، ا. (۱۳۸۷).** تاثیر آموزش مدیریت خشم بر مهارت‌های سازگاری پسران دوره متوسطه شهر تهران. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۴، ۴۰۳-۳۹۴.
- وکیلی، پ. (۱۳۸۶).** ارزیابی تاثیر آموزش مهارت حل مسئله در کنترل خشم نوجوانان پسر ۱۵-۱۲ ساله. *اندیشه و رفتار*، ۲ (۶)، ۴۸-۳۹.
- Abbott, D. (2010).** Experiencing creative self-efficacy: A case study approach to understand creativity in blogging. *Journal of Media and Communication Studies, 2*(8), 170-175.
- Arslan, C. (2010).** An investigation of anger and anger expression in terms of coping with stress and interpersonal problem-solving. *Educational Sciences: Theory and Practice, 10* (1), 25-43.
- Avrill, J. R. (1983).** Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist, 38*, 1145-1160.

- Psychology*, 23(1), 106-117.
- Kirk, B. A., Schutte, N. S., & Hine, D. W. (2008).** Development and preliminary validation of an emotional self-efficacy scale. *Personality and Individual Differences*, 45(5), 432-436.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2000).** Selecting a measure of emotional intelligence: The case for ability scales. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence*. (pp. 320-342). New York: Jossey-Bass.
- Morera, O. F., Maydeu-Olivares, A., Nygren, T. E., White, R. J., Fernandez, N. P., & Skewes, M. C. (2006).** Social problem solving predicts decision making styles among US Hispanics, *Personality and Individual Differences*, 41, 307-317.
- Muris, P. (2001).** A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145-149.
- Nicolaidou, M., & Philippou, G. (2003).** Attitudes towards mathematics, self-efficacy and achievement in problem solving. In: M. A. Mariotti (Ed.), *European Research in Mathematics Education III*. Pisa: University of Pisa.
- Nocentini, A., Pastorelli, C., & Menesini, E. (2013).** Self efficacy in anger management and dating Aggression in Italian young adults. *International Journal of conflict and violence*, 7, 247-285.
- Pakaslahti, L. (2000).** Children and adolescents aggressive behavior. *Journal of the American Academy of Child and Adolescents Psychiatry*, 25, 125- 136.
- Secer, Z., & Ogelman, H. (2012).** Analysis of the effect of a Social Problem-Solving Program on the solving using personality traits. *Personality and Individual Differences*, 50, 142-147.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, M., & Maydeu-Olivares, A. (2002).** *Manual for the social problem solving inventory-revised*. Nourth Tonawanda, TY: Multi- Health Systems.
- Fielder, K., & Bless H. (2001).** The formation of beliefs at the interface of affective and cognitive processes. *Emotion Review*, 3 (11), 70-144.
- Goussinsky, R. (2012).** Coping with customer aggression. *Journal of Service Management*, 23, 170-196.
- Hill, V., Enjaian, B., Holden, Ch., & Southard, A. (2014).** Using self-esteem instability to disentangle the connection between self-esteem level and perceived aggression. *Journal of Research in Personality*, 49, 47-51.
- Hoffman, B., & Schraw, G. (2009).** The influence of self-efficacy and working memory capacity on problem-solving efficiency. *Learning and Individual Differences*, 19, 91-100.
- Jaussi, K. S., Randel, A. E., & Dionne, S. D. (2007).** I am, I think I can, and I do: The role of personal identity, self-efficacy, and cross-application of experiences in creativity at work. *Creativity Research Journal*, 19, 247-258.
- Karwowski, M. (2010).** Are creative students really welcome in the classroom? Implicit theories of good and creative student, personality among Polish teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences Journal*, 2, 1233-1237.
- Kim, E., Cicchetti D. (2003).** Social self-efficacy and behavior problems in maltreated and non mal treated children. *Children and Adolescent*

- different samples. *Spanish Journal of Psychology*, 11(2), 480-487.
- Willemse, M. (2008).** Exploring *the relationship between self- efficacy and aggression in a group of adolescents in the peri-urban town of Worcester*. Master Thesis, University of Stellenbosch.
- Willemse, M., Smith, M., & Van Wyk, S. (2011).** The relationship between self-efficacy and aggression in a group of adolescents in the peri-urban town of Worcester, South Africa: Implications for sport participation. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance*, 23, 37-51.
- Williams, G. (2006).** Capture and rumination, functional avoidance, and executive control: Three processes that underlie overgeneral memory. *Cognition and Emotion*, 20, 548-568.
- Wright, A., & Walton, P. (2003).** Affect, psychological wellbeing and creativity: Results of a field study. *Business Management*, 62, 55-73.
- aggression of children. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 21, 142-153.
- Smith, H. M., & Betz, N. E. (2000).** Development and validation of a scale of perceived social self efficacy. *Journal of Career Assessment*, 8, 283-301.
- Spencer, J. (2006).** Social equalization in youth: evidence from a cross- sectional British survey. *European Journal of Public Health*, 16(4), 368-375.
- Spilberger, C. D. (1999).** *The State-Trait Anger Expression Inventory- 2 (STAXI- 2): Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources (PAR).
- Valois, R., Umstattd, R., Zullig, K., & Paxton, R. (2008).** Physical activity behaviors and emotional self- efficacy: Is there a relationship for adolescents? *Journal of School Health*, 78(6), 321-326.
- Vigil, A., Morale, F., & Tous, J. (2008).** The relationship between functional and dysfunctional. Impulsivity and aggression across